

ЛЕСКОВАЧКИ ЗБОРНИК
LX

UDC - 08

ISSN 0459-1070

NATIONAL MUSEUM - LESKOVAC

LESKOVAČKI ZBORNIK

(the annual of the National Museum)

LX

Editor in chief

VEROLJUB TRAJKOVIĆ

Redaction committee

*Prof. dr Momčilo Pavlović, dr Vujadin Ivanišević, Correspondent member of
SASA, prof. dr Aleksandar Životić, doc. dr Jasmina Šaranac-Stamenković,
prof. dr Aleksandar Kadijević, doc. dr Dejan Antić, dr Ivica Todorović,
dr Ivan Becić, Mira Ninošević (museum advisor),
Veroljub Trajković (museum advisor), Živojin Tasić (secretary)*

Redaction address: Stojana Ljubića 2

tel: 016/212-975

Leskovac 2020.

УДК - 08

ISSN 0459-1070

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЛЕСКОВАЦ

ЛЕСКОВАЧКИ ЗБОРНИК

(издање Народног музеја)

LX

Одговорни уредник

ВЕРОЉУБ ТРАЈКОВИЋ

Редакциони одбор

*Проф. др Момчило Павловић, др Вујадин Иванишевић, дописни члан САНУ,
проф. др Александар Животић, доц. др Јасмина Шаранац-Стаменковић,
проф. др Александар Кадијевић, доц. др Дејан Антић, др Ивица Тодоровић,
др Вујадин Иванишевић, др Иван Бецић, Мира Ниношевић (музејски
саветник),*

Верољуб Трајковић (музејски саветник), Живојин Тасић (секретар)

Адреса редакције: Стојана Љубића 2

тел: 016/212-975

Лесковац 2020.

САДРЖАЈ

<i>Хранислав Ракић</i> , ОСНИВАЊЕ ЛЕСКОВАЧКОГ ЗБОРНИКА	7
<i>Верољуб Трајковић</i> , ШЕЗДЕСЕТ ГОДИНА ЛЕСКОВАЧКОГ ЗБОРНИКА	15
<i>Драгана Филиповић, Софиа Филатова, Александар Булатовић</i> , АНТРАКОЛОШКА АНАЛИЗА ГРОВОВА РАНОГ БРОНЗАНОГ ДОБА НА ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ РАНУТОВАЦ-МЕАНИШТЕ У ЈУГОИСТОЧНОЈ СРБИЈИ	53
<i>Ирена Љубомировић, Ненад Радуловић</i> , АНТИЧКЕ ТЕМЕ У ИЗДАЊИМА ЛЕСКОВАЧКОГ ЗБОРНИКА 2008-2019. ГОДИНЕ	69
<i>Вујадин Иванишевић, Иван Бугарски</i> , КАСНОАНТИЧКЕ И СРЕДЊОВЕКОВНЕ ТЕМЕ У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ	87
<i>Владан Здравковић</i> , 3Д АРХИТЕКТОНСКА СТУДИЈА ЦАРИЧИНОГ ГРАДА – ЈУСТИНИЈАНЕ ПРИМЕ	113
<i>Јулијана Марковић</i> , ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ, АРХИТЕКТУРА И ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ	135
<i>Марија Митић</i> , ДУБРОВЧАНИ У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ – РЕЦЕПЦИЈА	151
<i>Милан Виденовић, Мирослав Пешић</i> , СРПСКО-ТУРСКИ РАТОВИ У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ	159
<i>Иван Беџић</i> , ДРУШТВЕНА ИСТОРИЈА У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ ОД 2008. ДО 2019. ГОДИНЕ	171
<i>Драгомир Бонџић</i> , ИСТОРИЈА ПРОСВЕТЕ И ШКОЛСТВА У „ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ“	183
<i>Момчило Павловић, Немања Митровић</i> , СРПСКИ ЈУГ-МАГАЗИН ЗА НАУКУ И УМЕТНОСТ ЈУГ СРБИЈЕ 1994-2006.	201
<i>Татјана Јанков</i> , ПРИЛОГ БИБЛИОГРАФИЈИ СЕРИЈСКИХ И МОНОГРАФСКИХ ПУБЛИКАЦИЈА И НЕКЊИЖНЕ ГРАЂЕ ШТАМПАНЕ У ШТАМПАРИЈИ ЖИКЕ Д. ОБРЕНОВИЋА У ЛЕСКОВЦУ ОД 1895. ДО 1936. ГОДИНЕ	217
<i>Невен Обрадовић, Татјана Вулић</i> , ОСНОВНЕ ФУНКЦИЈЕ ПОЛИТИЧКОГ КОМУНИЦИРАЊА У НИШКОМ НЕДЕЉНОМ ИНФОРМАТИВНОМ ЛИСТУ НАРОДНА РЕЧ	253

<i>Мирјана Савић, Немања Трифуновић, УЛОГА И ЗНАЧАЈ ЧАСОПИСА НАША ПРОШЛОСТ У НАУЧНОЈ И КУЛТУРОЛОШКОЈ ПАНОРАМИ СРБИЈЕ</i>	269
<i>Марина Влаисављевић, Иван Митић, БОЈ НА ЧЕГРУ И ЋЕЛЕ КУЛА У ЗБОРНИКУ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У НИШУ</i>	287
<i>Борђе Бекић, ЗБОРНИК ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА У РУМИ - ДОПРИНОС ЛОКАЛНОЈ ИСТОРИЈИ</i>	295
<i>Милутин Живковић, ПОКУШАЈ ШИРЕЊА ЧЕТНИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КОСТЕ ПЕЋАНЦА У СТАРОЈ РАШКИ (1941–1942)</i>	307
<i>Радосав Туцовић, АТЕНТАТ У ХОТЕЛУ „ПАРК“ У НИШУ 1941. ГОДИНЕ, ЧИЊЕНИЦЕ И МИТ</i>	323
<i>Раде Ристановић, ДЕЛАТНОСТ СПЕЦИЈАЛНЕ ПОЛИЦИЈЕ У ЛЕСКОВАЧКОМ ОКРУГУ 1941–1944</i>	339
<i>Александар Симоновски, ПРИЛОГ О УЧЕШЋУ БОЖИДАРА ЛЕШЕВИЋА И ЈОВАНА ГАИЦКОГ У РАВНОГОРСКОМ ПОКРЕТУ (1943–1944)</i>	365
<i>Небојша Озимић, ЧЕГАРСКИ КОРПУС И ПОКУШАЈ ОСЛОБАЂАЊА ЗАТОЧЕНИКА НИШКОГ ЛОГОРА 1944. ГОДИНЕ</i>	383
<i>Борис Томанић, Милош Жикић, ИЗГРЕДИ И ЗЛОЧИНИ БУГАРСКОГ ОКУПАТОРА У НИШКОМ ОКРУГУ ПРЕМА ОРГАНИМА НЕДИЋЕВЕ ВЛАДЕ 1941–1945</i>	391
<i>Јелена Вукчевић, Небојша Стамболија, ЖРТВЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У ЛЕСКОВАЧКОМ ОКРУГУ, ПРЕМА ПОДАЦИМА ДРЖАВНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ЗЛОЧИНЕ ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА</i>	411
<i>Ена Мирковић, САРАДЊА БЛАГОЈА НЕШКОВИЋА СА ПАРТИЈСКИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА ЛЕСКОВЦА И ВРАЊА ТОКОМ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА</i>	427
ПРИКАЗИ:	
<i>Немања Митровић, СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЛЕСКОВАЦ</i>	447
<i>Јулијана Марковић, ЛЕСКОВАЦ И ОКОЛИНА У ЕТНОГРАФСКОЈ СПОМЕН-ЗБИРЦИ ХРИСТИФОРА ЦРНИЛОВИЋА</i>	453
<i>In memoriam, МИРОЉУБ ВАСИЋ</i>	457
<i>In memoriam, НИКОЛА П. ИЛИЋ</i>	459

Иван Бугарски

Археолошки институт, Београд

Вујадин Иванишевић

Археолошки институт, Београд

УДК 070.48(497.11):94

АНТИЧКЕ И СРЕДЊОВЕКОВНЕ ТЕМЕ У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ

Апстракт: У раду се даје преглед чланака античке и средњовековне тематике из претходних свезака *Лесковачког зборника*. Анализирали смо укупно 71 прилог. Античко, рановизантијско и средњовековно наслеђе било је равномерно заступљено, а највише текстова, чак 22, пратила су истраживања Царичиног града. Прегледали смо збирку разнородних прилога различитог квалитета, уз закључак да је античка и средњовековна археологија била достојно заступљена у часопису, уз анализе којих су се подухватили делатници на другим пољима. Приложена је и библиографија радова из *Лесковачког зборника* који су обухваћени овим прегледом.

Кључне речи: *Лесковачки зборник*, чланци, антика, рановизантијски период, средњи век

Шездесета свеска *Лесковачког зборника* представља добру тачку за сагледавање постигнутих резултата на разним пољима. У нашем чланку приказаћемо како су током претходних деценија на страницама овог часописа – важно је рећи, једног од ретких овдашњих који су излазили редовно – била представљена проучавања античких и средњовековних тема. Часопис је од првог броја био осмишљен тако да пружа увиде у даљу и ближу прошлост лесковачког краја. Као и у сличним музејским гласилима, заступљенија су истраживања скорије прошлости. Међутим, као што ће се видети, археологија није била запостављена. Већ у првој свесци, из 1961. године, објављен је чланак С. Душанића у којем су представљени поједини грчки, римски и рановизантијски комади из Нумизматичке збирке музеја.¹

О значају који је придаван археологији у тада још увек младом музеју најбоље сведочи осма свеска из 1968. године. Тај број, који је славио 20.

¹ Душанић 1961. Неколико деценија касније објављено је још хеленистичких и раних римских комада из музејске збирке, в. Јоцић 1994. Пуне одреднице цитираних радова из *Лесковачког зборника* дате су у прилогу 1, док ће наводи осталих радова бити разрешени у напоменама (пун цитат при првом навођењу, а скраћен касније).

годишњицу Народног музеја, садржи више радова прочитаних на научном скупу који је поводом јубилеја одржан у Лесковцу, а који је био посвећен управо археологији лесковачког краја. Свеску отвара кратка расправа нашег чувеног етнолога М. С. Филиповића, насловљена *Археологија и етнологија*, у којој аутор уз примеран приступ, данас би се рекло интердисциплинаран, тумачи две камене плоче са жлебовима из Врбовца код Царичиног града као пресе за грожђе,² што је остала општеприхваћена интерпретација таквих налаза.³ Након текста М. Гарашанина о лесковачком Поморављу у праисторији, Љ. Зотовић даје прву компаративну археолошку расправу на страницама *Лесковачког зборника*, посвећену некрополама спаљених покојника у Горњој Мезији. За разлику од познате Гарашанинове поделе на три врсте гробова на некрополама типа Мала Копашница – Сасе,⁴ Зотовић издваја чак осам типова, али, како је сама нагласила, без утврђене поузданије хронологије, што је имало везе и са степеном истраживања и публикавања грађе, али и са дугим трајањем појединих облика гробова. Ауторка је потцртала значај и богатство гробља у Малој Копашници,⁵ једног од кључних античких локалитета под старањем Народног музеја у Лесковцу, што је потврђено и током скорашњих опсежних заштитних истраживања.⁶ Две године касније, Љ. Зотовић излаже *Промене у формама сахрањивања забележене на територији Југославије у времену од I до VI века*. Иако је насловљен као дисертација, реч је о кратком чланку који уопштено прати основну промену у сахрањивању – прелаз са кремације на инхумацију.⁷ П. Петровић је представио малобројне споменике из епиграфске збирке, датоване у другу половину 2. и прву половину 3. века, који углавном потичу из области рудника Леце.⁸

Почев од осме свеске, у Лесковачком зборнику се објављују и радови о најзначајнијем рановизантијском споменику са ових простора – Царичином граду. Тадашњи руководилац пројекта, Ђ. Мано-Зиси, даје кратку расправу

² Филиповић 1968.

³ Уп. Јовић 2002, 40, кат бр. 9; S. Stamenković, *Rimsko nasleđe u Leskovačkoj kotlini*, Beograd 2013, 58, sl. 42.

⁴ M. Garašanin, Razmatranja o nekropolama tipa Mala Kopašnica – Sase, u: *Godišnjak VI – Centar za balkanološka istraživanja knj. 4*, ur. A. Benac, Sarajevo 1968, 5–34.

⁵ Љ. Зотовић 1968; уп. Пешић 1995; 2005.

⁶ С. Стаменковић, В. Иванишевић, Ј. Пешић, Римска некропола у Малој Копашници, у: *Археолошка истраживања на Аутопуту Е75 (2011–2014)*, ур. С. Периф, А. Булатовић, Београд 2016, 17–45.

⁷ Љ. Зотовић 1970.

⁸ П. Петровић 1968; Јовић 2002, 41; уп. В. М. Иванишевић, И. Р. Бугарски, А. З. Стаменковић, Примена историјско-археолошког географског информационог система у истраживањима Царичиног града и околине, *Саопштења I*, 2018, 273, сл. 8/2.

Проблеми Царичиног Града,⁹ где већ у првој реченици наглашава значај сарадње истраживача и Народног музеја у Лесковцу. Оно што осећа и данашња генерација делатника, изложио је следећим речима: „Поред свега уложеног труда око организације одржавања и конзервације локалитета, његове презентације, – често се осећала потреба за средствима и за планским континуитетом услова рада, за техничким и механичким олакшавањем и рационализацијом послова. Срећом такви проблеми су превазиђени успесима у резултатима налаза. Јер после двеју деценија пред нама стоји ископани и уређени простор који даје јасан утисак о једном из прошлости, макар и у рушевинама, васкрслог града.“ У свом погледу на урбанизам града, испитује везе Акропоља Царичиног града са концепцијом опидума, потцртава реминисценцију на хеленизам и антику – грчку акропољу и римски систем *cardo – decumanus* – те увиђа сличности са Филипопољем у Сирији и престоним Константинопољем (цистерна, акведукт). Сличну оцену дала је и Н. Петровић, уз навод да је „у Царичином Граду [...] сачуван један план са оригиналним изразом хеленистичко-римске симбиозе, са урбанистичким одликама које не дефинишу ни грчки, ни римски, већ град.“¹⁰

Споменувши суседно утврђење Св. Илија, Мано-Зиси наводи Прокопијево помињање тетрапирга крај Јустинијане Приме: „Нигде досада није пронађена боља конкретна одговарајућа коинциденција.“¹¹ Уопште, као једини проблем при одређивању Царичиног града као Јустинијане Приме аутор види недостатак епиграфске потврде. Напоменимо да је исто увидео још В. Петковић, одмах након прве кампање истраживања Царичиног града давне 1912. године.¹² У истом броју *Лесковачког зборника*, Р. Љубинковић представља *Један средњовековни покушај убикације Јустинијане Приме*, који царев град-задужбину смешта у Велбужд. Љубинковић је те 1968. године остао опрезан по питању изједначавања Царичиног града са Јустинијаном Примом, уз оцену да је „очигледно [...] да само археолошка истраживања могу евентуално донети задовољавајуће и дефинитивно решење убикације (тог града).“¹³ Наведена размишљања су од значаја за разрешење чувеног византолошког проблема. До данас је већина аутора прихватила зналачку Петковићеву идентификацију налазишта код Лебана,¹⁴ мада је и у новије

⁹ Мано-Зиси 1968.

¹⁰ Н. Петровић 1968.

¹¹ Cf. V. Ivanišević, I. Bugarski, A. Stamenković, The Outer Forts of Caričin Grad: Visualisation of Digital Terrain Models and Interpretation, *Starinar* LXIX/2019, 301–303, 309.

¹² В. Р. Петковић, Ископавање Царичина Града код Лебана, *Старинар* XII/1937, 92.

¹³ Љубинковић 1968.

¹⁴ Уп. Иванишевић 2011, 364–365. Рад је закључен следећим речима: „Наведена истраживања Царичиног града нису у потпуности разрешила дилему да ли импозантне рушевине града код Лебана представљају Јустинијану Приму, град који је подигао цар Јустинијан I у славу места свог рођења. С друге стране, ова ископавања су умногоме допринела да данас значајан број истраживача идентификује Царичин град са Јустинијаном Примом.“

време, управо на странцама *Лесковачког зборника*, била изражена скепса по том питању и понуђено још једно разрешење старог проблема.¹⁵ Нови налази, пре свега печата архиепископа Јована – једини познати печати те личности високог ранга, чији су статус и служба у Јустинијани Прими потврђени и у писаним изворима – додатно упућују на исправност изједначавања Царичиног града са знаменитим рановизантијским центром у средишту Балкана.¹⁶

Даље у свом чланку Мано-Зиси пише о Царичином граду као војном, привредном и трговинском центру, али и о процесу рурализације којем приписује разне уочене доградње и преградње. Закључци о хронологији Царичиног града су се одржали до данас, уз занимљиве опаске о евентуалном словенском насељавању у време цара Ираклија – „уколико је могуће диференцирати у слојевима пожара оно византијско од словенског.“ Налаз Ираклијевог новца Мано-Зиси тумачи управо као потврду словенског насељавања, о чему је у својим познатим студијама писао и потоњи истраживач Царичиног града, В. Поповић.¹⁷ На исте упитаности наводе и резултати најновијих истраживања у Доњем граду, где су уочена круништа зидова подигнутих над рушевинама велике новооткривене тетраконхалне цркве.¹⁸ Напослетку, Мано-Зиси спомиње и невелику групу налаза позније средњовековне керамике.¹⁹

Сем споменутог чланка Љ. Зотовић,²⁰ у десетој свесци *Лесковачког зборника* постхумно је објављен и чланак Н. Петровић о конзервацији објеката на Царичином граду, у којем се приказује генеза приступа од 1947. године, када је отпочета конзервација бетонским „капама“ – одбачена због сливања атмосферских вода на лица зидова – до 1950, када је заживела примена продужног малтера и, након тога, цементног малтера без креча. По ауторки, тај приступ је дао најбоље резултате, иако је „цемент као

¹⁵ Милинковић 2009.

¹⁶ Cf. V. Ivanišević, Caričin Grad (Justiniana Prima): A New-Discovered City for a ‘New’ Society, in: *Proceedings of the 23rd International Congress of Byzantine Studies, Belgrade, 22–27 August 2016. Plenary papers*, ed. S. Marjanović-Dušanić, Belgrade 2016, 122, fig. 7.

¹⁷ V. Popović, Les témoins archéologiques des invasions avaro-slaves dans l’Illyricum byzantin, *Mélanges de l’École française de Rome – Antiquité* 87/1, 1975, 445–504; V. Popović, La descente des Koutrigours, des Slaves et des Avars vers la mer Égée: le témoignage de l’archéologie, *Comptes rendus des séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 122/ 3, 1978, 597–648.

¹⁸ V. Ivanišević, C. Vanderheyde, I. Bugariski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2019. godini, u: *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2019. godini*, ur. S. Vitezović, Beograd 2020, u prelomu.

¹⁹ Cf. V. Bikić, La céramique médiévale de Caričin Grad, dans: *Caričin Grad IV. Catalogue des objets des fouilles anciennes et autres études*, éd. B. Bavant, V. Ivanišević, Rome – Belgrade 2019, 323–331.

²⁰ В. нап. 7.

материјал потпуно стран старим зидовима.“ Као константу можемо навести њене речи да, ради успеха конзервације, треба најпре обезбедити заштиту зидова непосредно након њиховог откривања, те сталну негу и конзервацију објеката. „Но како је то у нашој организацији ових радова практично неизводљиво, то се и не може очекивати дужа издржљивост изведених конзерваторских подухвата.“²¹ Ти проблеми трају до данас. До пре неколико деценија, археолошка истраживања појединих већих објеката нису вршена до краја, што је знатно отежавало или пак онемогућавало њихову конзервацију. С друге стране, у међувремену се није радило на одржавању конзервираних објеката, тако да су данас и они у тешком стању (велики део локалитета чак је био урастао у шуму), док у дужем периоду конзерваторске активности нису пратиле, нити сада прате, темпо археолошких истраживања.²²

Након десете свеске, током наредних десетак година бележи се пад заступљености археологије на страницама зборника (графикон 1). У петнаестом броју објављен је рад Н. Цветковића, *Прилог Сергија Димитријевића археолошким истраживањима лесковачког краја*.²³ Почев од седамнаестог броја, античко и средњовековно наслеђе било је заступљено у извештајима са рекогносцирања,²⁴ која су напослетку представљена у облику монографије.²⁵ Поред тога, античка археологија заступљена је само у кратком прилогу М. Јоцић о дводневним ископавањима у Бојнику, на месту где је раније била нађена камена глава римске скулптуре коју је ауторка приписала цару Валеријану (253–260), мада су исказана и другачија мишљења. Током ископавања у узаној сонди констатован је слој кривног шута и круништа два масивнија зида везана малтером, али без налаза за ближе датовање. Зато је питање у којој мери је заснована претпоставка да је реч о вили рустици.²⁶

У двадесет првој свесци Ј. Ф. Трифуноски представља, само у тексту, рушевине цркава у кумановском крају, које датује у касни средњи век,²⁷ а у двадесет деветој Ч. Васић и З. Симић презентују резултате мањих археолошких истраживања у Сијаринској Бањи. На доминантном положају

²¹ Н. Петровић 1970.

²² Уп. И. Цветковић, А. Момчиловић Петронијевић, Преглед конзерваторских радова на археолошком налазишту Царичин град, *Стубови баштине* 1, 41–47.

²³ Цветковић 1975.

²⁴ Ерцеговић-Павловић, Костић 1977; 1978; Павловић, Костић 1979; 1980; 1984; Ерцеговић-Павловић 1987.

²⁵ С. Ерцеговић-Павловић, Д. Костић, *Археолошки споменици и налазишта лесковачког краја*, Београд 1988. У новије време, монографски је објављена допуњена грађа из времена антике: Stamenković 2013. Веома сажет преглед био је објављен и у *Лесковачком зборнику*, в. Р. Зотовић 1999.

²⁶ Јоцић 1989; уп. Јовић 2002, кат. бр. 10; Stamenković 2013, 58, 102–104, нар. 448, сл. 93..

²⁷ Трифуноски 1981.

у средишњем делу бање, унутар бедема рановизантијског утврђења, открили су да се под савременом црквом налазе остаци осликане богомоље из 14. столећа.²⁸ Важно средњовековно налазиште у близини Лесковца, Скобаљић-град, добија своје место на страницама зборника почев од двадесет седмог броја, из 1987. године, када М. Јоцић и Ђ. Јанковић излажу резултате истраживања те невелике висинске утврде крај Вучја, коју предање приписује Николи Скобаљићу, властелину деспота Ђурђа Бранковића. У овом чланку приказује се и стратиграфија културних слојева, која је накнадно ревидирана. Важан је податак да је бедем рановизантијског утврђења био зидан с малтерним везивом, као и констатација да је слој 10–11. века дао доста налаза, што „би уједно били и најстарији досад познати археолошки трагови словенске Дубочице.“²⁹ Тридесет први број зборника доноси два текста о овом налазишту. М. Јоцић прилаже општи преглед истраживања, у којем се почетак живота на локалитету помера дубље у праисторију, у време енеолита и бронзаноопске градине,³⁰ а Ђ. Јанковић кратак текст о значају Скобаљић-града у средњем веку – од раносредњовековне фазе, која се сада прецизније одређује у крај 10. и рано 11. столеће, преко обнове из средине 13. века, од када би могла да датира бранич-кула, до последње фазе из средине 15. столећа.³¹

Од тридесет пете свеске из 1995. године поново пратимо повећање броја радова наше тематике. Осим златног накита из Мале Копашнице,³² у том броју зборника представљају се резултати првих сондажних ископавања важног вишеслојног налазишта на брду Хисар у Лесковцу. Поред праисторијских, откривен је рановизантијски слој са јамама и мањом оставом бронзаног новца, као и део средњовековне некрополе.³³ И. Стевовић пише о неистраженим споменицима у околини Бојника. Аутор упућује на важност испитивања култних места у том крају, а нама су значајнији његови описи остатака утврђења (?) Св. Петар на врху планине Радан. У конфигурацији терена аутор је наслутио трасе бедема, а уочио је и остатке прилазног пута на платоима на југозападној и западној страни који надвисују стрме планинске косине. Утврђење (?) би лако могло да потиче из рановизантијског периода, а доводи се у везу са акведуктом Царичиног

²⁸ Васић, Симић 1989.

²⁹ Јоцић, Јанковић 1987. О Дубочици улп. и Спасић 1999.

³⁰ Јоцић 1991.

³¹ Јанковић 1991.

³² В. нап. 5.

³³ Богдановић, Јоцић, Поповић 1995. У старијој литератури спомињу се и налази солида царева Јустинијана и Јустина, део плоче са натписом и стуба: С. Димитријевић, Хисар код Лесковца, *Старинар* VIII–IX/1933–1934, 311–313; улп. Цветковић 1975, 290–292.

града.³⁴ Трагом Стевовићевог записа, а у склопу планских рекогносцирања трасе акведукта која се спроводе од 2012. године,³⁵ планира се обилазак те локације. Напослетку, И. Ђорђевић прилаже интересантну расправу о значењу монограма Дмитар на надвратнику цркве из 14. века у Љуботену у Скопској црној гори.³⁶

У наредним свескама представљени су поједини антички налази,³⁷ исходи рекогносцирања Горње Јабланице³⁸ и, после скоро три деценије, истраживања Царичиног града. У теренским извештајима излажу се резултати испитивања фортификације и насеља у Доњем граду. Објављивање годишњих извештаја са ископавања Царичиног града има вишедеценијску традицију, почев од текстова у старој и првим свескама нове серије *Старинара*. Ипак, долазило је и до пауза, што због прекида самих истраживања, што због степена сарадње руководиоца пројекта са уредницима и редакцијама часописа. Обновљена систематска истраживања, чије руковођење су преузели Б. Баван са француске и В. Иванишевић са српске стране, публикована су паралелно на страницама *Лесковачког зборника*,³⁹ *Старинара* и угледног француског часописа *Mélanges de l'École française de Rome – Moyen-Age, Temps modernes*. Сем теренских извештаја, у тридесет деветој свесци зборника објављен је и краћи осврт Б. Гугољ на капители из Царичиног града, у којем се наглашава да сведена изведба декора не сведочи нужно о умећу мајстора, већ пре свега о тврдоћи андезита са Радана, који не пружа могућност финије обраде.⁴⁰

Почетком 21. века археологија није била нарочито заступљена у часопису лесковачког музеја. У четрдесет првој свесци из 2001. године Ј. Пешић и С. Перић објављују резултате првих сондажних ископавања одраније познатог висинског локалитета Кале у Грделици. Налазиште је у великој мери оштећено постављањем репетитора и дивљим ископавањима, али су двомесечна истраживања екипе Народног музеја у Лесковцу, изведена у оквиру пет сонди, омогућила стручњацима да стекну увид у његову стратиграфију. Осим трасе северног бедема и позиције једне куле који су уочени у топографији терена, није било површинских трагова архитектуре. На праисторијској градини никло је римско утврђење 2–4. века. Налази

³⁴ Стевовић 1995.

³⁵ В. Иванишевић, Акведукт Царичиног града – Јустинијане Приме, *Саопштења* XLIV, 2012, 13–31.

³⁶ Ђорђевић 1995.

³⁷ Р. Зотовић 1997; Јоцић 2000.

³⁸ Јоцић 1999; в. нап. 25.

³⁹ Бавант, Иванишевић 1998; 1999; 2000.

⁴⁰ Гугољ 1999; cf. I. Nikolajević-Stojković, La décoration architecturale de Caričin grad, dans: *Villes et peuplement dans l'Illyricum protobyzantin*, Rome 1982, 483–499; V. Ivanišević, Архитектонска декоративна пластика у Caričinom Gradu, u: *Француско-српска сарадња у области археологије*, ред. V. Ivanišević, Beograd 2008, 78–89.

из тог времена, новац и керамика, нису потицали из јасно дефинисаног културног слоја. Широки београдски бедем био је озидан с лицима од уредно ређаних тесаника и малтером заливеним трпанцем између њих. Утврђење је било обновљено током 6. века, о чему сведоче налази новца, грнчарије и металних предмета.⁴¹

У наредном броју С. Јовић је објавила врло интересантан приказ античких споменика из лапидаријума Народног музеја у Лесковцу.⁴² Поред вотивних споменика, пресе за грожђе и главе скулптуре мушкарца из Бојника,⁴³ нарочито се истичу налази две незавршене женске статуе, из Мале Дубочице и Мале Копашнице, које пружају важан увид у процес израде скулптура од мермера. Наиме, грубо исклесани у каменолому, наши полуфабрикати су очигледно били изгубљени на путу до клесарске радионице, вероватно у Наису.⁴⁴ Извештаји о ископавањима Царичиног града се проређују. У четрдесет другој свесци објављен је први двогодишњи извештај, за 2000. и 2001, док се у четрдесет петом броју даје преглед истраживања у Доњем граду од 1998. до 2003. године. Та свеска је квалитетније одштампана, па приложене фотографије боље илуструју исходе ископавања.⁴⁵

У четрдесет четвртог броју С. Јовић је приказала средњовековно прстење из збирке Народног музеја у Лесковцу. Углавном је реч о уобичајеном накиту, израђеном од легуре бакра, које је музеју поклонио С. Димитријевић. Сем за прстен прибављен током ископавања Скобаљић-града, недостају поуздани подаци о месту налаза.⁴⁶ Поред рада Ј. Пешић о грнчарији из Мале Копашнице,⁴⁷ четрдесет пета свеска зборника донела је избор М. Јоцић *Из археолошке заоставштине Сергија Димитријевића*. Ауторка је представила десетак предмета, од којих су неки из доба антике, док је једна копча (кат. бр. 11), иако пуно млађа, приписна времену Сеобе народа.⁴⁸ У питању је честа грешка.⁴⁹ Рад лепо осликава Димитријевићеву

⁴¹ Пешић, Перић 2001.

⁴² Јовић 2002.

⁴³ В. нап 3, 8, 26.

⁴⁴ Cf. М. Томовић, *Roman Sculpture in Upper Moesia*, Belgrade 1993.

⁴⁵ Бавант, Иванишевић 2002; 2005; cf. V. Ivanišević, *Caričin Grad – The Fortifications and the Intramural Housing in the Lower Town*, in: *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter* 2/2, Hrsg. F. Daim, J. Drauschke, Mainz 2011, 747–775.

⁴⁶ Јовић 2004.

⁴⁷ В. нап. 5.

⁴⁸ Јоцић 2005; в. нап. 23.

⁴⁹ Уп. нпр. А. Јовановић, Археолошки трагови сеобе народа у Нишу и околини, *Нишки зборник* 17, 1989, 93–94, сл. 9–11. Д. Рашковић, Стање истражености рановизантијских утврђења на северозападу области Наиса, у: *Ниш и Византија III, Трећи научни скуп, Ниш, 3–5. јун 2004. Зборник радова*, ур. М. Ракоција, Ниш 2005, 192–193, Т. VI. Све дилеме око датовања таквих предмета разрешио је А. Станев, Късноантички или късносредновековни? За един тип коланни закопчалки с s-овидна форма, *Приноси към българската археология IX*, 2019, 149–164.

личност и његов труд око оснивања Народног музеја у Лесковцу. Почетна донација познатог колекционара обухватила је, сем минерала и етнографских предмета, налазе из времена праисторије и 888 римских, византијских и средњовековних кованица.

У четрдесет шестом броју серије В. Петровић дискутује о путу *Naissus* – *Lissus*, углавном на основу историјских извора и ретких археолошких трагова.⁵⁰ Реч је о једном од бројних радова тог аутора о римским комуникацијама, чији су резултати напоследку обједињени у књизи.⁵¹ Ј. Пешић и С. Јовић пак представљају резултате заштитних ископавања некрополе на локалитету Тапан у Печењевцу, која су била изведена након што су се, услед ерозије леве обале Јужне Мораве, указали гробови на том благо узвишеном положају. Ископавања су обављена током три недеље, у оквиру четири сонде. Откривена су 32 скелета у опруженом положају, распоређена у редове. Покретни налази су забележени уз 11 покојника – наушнице, прстење, наруквице, перле. На основу тих скромних прилога, гробље је датовано у време 11–12. века. Рад садржи ситуациони план и опширан каталог гробова, а својим обимом и избором илустрација надилази стандарде публикавања резултата ископавања у нашим музејским гласилима.⁵²

У следећој свесци М. Стојић, Ј. Пешић и С. Јовић излажу ревизију културне стратиграфије локалитета Хисар, након што су, после ископавања 1994. и 1999, од 2002. године истраживања интензивирани под руководством М. Стојића из Археолошког института.⁵³ Допуњена је тростепена хронологија коју је поставио још С. Димитријевић, а коју су потврдили резултати првих ископавања.⁵⁴ Сем праисторијских, прецизније су одређени и историјски слојеви. Римска и рановизантијска фортификација су доста оштећене, а антички налази, одређени пре свега на основу новца у 4. век, били су груписани на северозападном делу платоа. Бедеми из времена Јустинијанове обнове уочавају се на северној, источној и јужној страни. Откривен је и део објекта чије су горње партије зидова биле изграђене од ћерпича, што је уобичајен начин градње стамбених објеката у Царичином граду. Насеље 6. века било је на падинама Хисара. Значајан налаз оловне буле са грчким натписом сведочи о византијској власти током 12. столећа.⁵⁵ Српском средњем веку, пак, приписују се две фазе (12–13. и 14–15. века), након чега траје дугачко раздобље турске превласти.

⁵⁰ В. Петровић 2006.

⁵¹ В. П. Петровић, *Римска насеља и комуникације од Јадрана до Дунава (I–IV век)*, Ниш 2015; V. P. Petrović, *Les voies et agglomérations romaines au coeur des Balkans. Le cas de la Serbie*, Bordeaux 2019.

⁵² Пешић, Јовић 2006.

⁵³ Стојић, Пешић, Јовић 2007.

⁵⁴ Димитријевић 1933–1934; в. нап. 33.

⁵⁵ В. нап. 77, 78.

У истом броју Т. Огњевић тумачи иконографију и симболику мозаика у централном броду „Јужне базилике“ у Царичином граду, која се у литератури уобичајено назива Базилика са трансептом.⁵⁶ Након чланка Б. Гугољ,⁵⁷ рад Т. Огњевић представља тек другу расправу о богатом уметничком наслеђу рановизантијске метрополе у *Лесковачком зборнику*. Оцењује се да је мозаик „ванредно фино израђен“, али нажалост није „солидно очуван“ – планира се да екипа Републичког завода за заштиту споменика културе приступи реконзервацији овог вредног мозаика, након скорашње успешне обнове мозаика у Крстионици на Акропољу. Ауторка рашчитава паганске и хришћанске елементе мозаика, уз закључак да га је конципирала веома учена особа, „да визуелно комуницира и са високообразованом публиком“.⁵⁸ Огњевић се иконографији мозаика Базилике са трансептом вратила у педесет четвртој свесци, тумачећи представе венатора као трансформације симболике античког тријумфа, при чему је, међутим, оставила по страни значај јустинијанске ренесансе класичних мотива.⁵⁹

Од четрдесет девете свеске примећује се периодично, не и константно, увећавање броја радова наше тематике на страницама зборника, што је свакако у вези с ритмом одржавања традиционалног бијеналног скупа у Народном музеју у Лесковцу, под називом *Културно-историјска баштина југа Србије* (графикон 1). Тако се у том броју, сем споменутог прилога М. Милинковића,⁶⁰ објављује чланак С. Стаменковић о траговима античке привреде на простору Лесковачке котлине.⁶¹ Ауторка се усредредила на две гране привређивања – пољопривреду и експлоатацију минералних ресурса. Наводи се да је, и поред свих рекогносцирања и ископавања, античко наслеђе Лесковачке котлине још увек слабо познато, па се закључци Стаменковићеве темеље пре свега на картирању познате грађе. Мање или више поуздано опредељене виле рустике из 3. и 4. века налазе се на нижим положајима (до 300 m надморске висине). Рударство је најособеније за област Леца, где се налази и најимпозантнији траг тих активности – римско рударско окно у Расовачи, које је недавно обилажено и детаљно снимљено 3D ласерским скенером у сарадњи са стручњацима из Римско-германског музеја у Мајнцу и Немачког музеја рударства из Бохума.⁶² Осим Леца,

⁵⁶ Уп. В. Кондић, В. Поповић, *Царичин Град. Утврђено насеље у византијском Илирику*, Београд 1977, 109–117; Б. Баван, В. Иванишевић, *Iustiniana Prima – Царичин Град*, Лесковац 2006, 42–43.

⁵⁷ В. нап. 40.

⁵⁸ Огњевић 2007.

⁵⁹ Огњевић 2014.

⁶⁰ В. нап. 15.

⁶¹ Стаменковић 2009.

⁶² В. нап. 8; I. Bugarski, M. Dotterweich, V. Ivanišević, A. Maass, C. Röhl, R. Schreg, A. Stamenković, Ü. Yalçın, *Rekognosciranje šire okoline Caričinog grada u 2016. godini*, u: *Arheologija u Srbiji: Projekti Arheološkog instituta u 2016. godini*, ur. I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović, Beograd 2018, 107–111, sl. 1–4; I. Bugarski, G. Heinz, V.

издвајају се трагови рударења у атару Равне Бање и на Радану. Уз богата локална лежишта шкриљца, и андезит је био вађен на Радан планини,⁶³ док ретки показатељи вађења глине потичу из непосредне околине Царичиног града.⁶⁴

Четрдесет девети број *Лесковачког зборника* доноси и, за сада, последњи двогодишњи извештај са ископавања тог важног налазишта.⁶⁵ Представљена су истраживања из 2007. и 2008. године када су, у зони Југоисточне угаоне куле Доњег града, откривени и трагови стакларских активности, који су темељно обрађени уз помоћ колега из Немачке. Управо је рад на том материјалу био увод у плодну сарадњу са Римско-германским музејом у Мајнцу и покретање српско-француско-немачког пројекта интердисциплинарних истраживања области Царичиног града.⁶⁶ У запуни рова испред јужног бедема Доњег града нађени су уломци мермерних оплата, развлачених још пре гашења живота у метрополи. У методолошком погледу, битан је део извештаја посвећен припремним радовима пред, сада већ окончана, систематска истраживања северног платоа Горњег града, која су обухватила и геомагнетско скенирање и топографска снимања

Ivanišević, A. Maas, C. Röhl, R. Schreg, A. Stamenković, V. Zdravković, Rekognosciranje šire okoline Caričinog grada u 2017. godini i snimanje rimskog rudnika u Lecu, u: *Arheologija u Srbiji: Projekti Arheološkog instituta u 2017. godini*, ur. I. Bugarski, V. Filipović, N. Gavrilović Vitas, Beograd 2019, 165–167, sl. 7–9.

⁶³ В. нап. 40 и уп. V. Cvetković, K. Šarić, D. Tanović, A. Stamenković, V. Matović, Ranovizantijski lokalitet Caričin grad – Poreklo vuklanita i vulkanoklastita korišćenih kao arhitektonsko-građevinski materijal, u: *Prvi skup Sekcije za arheometriju, arheotehnologiju, geoarheologiju i eksperimentalnu arheologiju Srpskog arheološkog društva. Aktuelna interdisciplinarna istraživanja tehnologije u arheologiji jugoistočne Evrope. 28. februar 2020. Zbornik radova*, prir. S. Vitezović, K. Šarić, D. Antonović, Beograd 2020, 56–62, где се чак погрешно тврди „да је читав простор istočnih padina Radana bio jedan veliki kamenolom iz kojeg je građevinski kamen konstantno dopreman u Caričin Grad.“

⁶⁴ Кондић, Поповић 1977, 145–146, сл. 106; Bugarski, Dotterweich, Ivanišević, Maas, Röhl, Schreg, Stamenković, Yalçın 2018, 114–115, sl. 8.

⁶⁵ Баван, Иванишевић 2009; Исходи новијих кампања редовно се излажу у серији *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta*.

⁶⁶ J. Drauschke, S. Greiff, Produktion und Distribution von Glas in frühbyzantinischer Zeit – Analyse der Glasfunde aus der frühbyzantinischen Stadt von Caričin Grad/Iustiniana Prima (Serbien), in: *Was heißt und zu welchem Ende betreibt man Forschung in Museen?*, Hrsg. W. Krull, B. Graf, Berlin 2009, 79–81; J. Drauschke, S. Greiff, Chemical aspects of Byzantine glass from Caričin Grad/Iustiniana Prima (Serbia), in: *Glass in Byzantium – Production, usage, analyses*, eds J. Drauschke, D. Keller, Mainz 2010, 25–46; J. Drauschke, S. Greiff, Early Byzantine glass from Caričin Grad/Iustiniana Prima (Serbia): first results concerning the composition of raw glass chunks; V. Ivanišević, S. Stamenković, S. Greiff, „Glass“ Workshop from Caričin Grad (Iustiniana Prima), in: *Glass along the Silk Road from 200 BC to AD 1000*, eds B. Zorn, A. Hilgner, Mainz 2010, 53–67; 39–52; уп. Иванишевић, Бугарски 2017, 52.

терена тоталном станицом.⁶⁷ Непресушној грађи са Царичиног града посвећен је још један прилог у истој свесци, опет из пера Т. Огњевић. Ауторка је приложила опширну иконографску анализу представе *Христ исцељује крвоточиву жену* са познате плочице од слонове кости, при том исправивши српски превод те сцене у нап. 24. Уз оцену да предмет представља недовршени поклопац кутије или амајлију, Огњевић се запитала да ли је реч о локалном или увезеном производу.⁶⁸ Нови, груписани налази ситних делова диптиха од слоноваче, који потичу са ископавања северног платоа Горњег града, свакако упућују на косторезачке активности.⁶⁹

У јубиларној педесетој свесци *Лесковачког зборника*, Ј. Пешић се вратила теми некрополе у Малој Копашници, где даје општи приказ истраживања, сахрањивања и једног броја налаза. Као пример дати су описи два гроба спаљених покојника, типова Мала Копашница – Сасе I и II.⁷⁰ Допинос изучавању оптицаја новца 5. века дали су В. Иванишевић и С. Стаменковић, објављивањем бронзаног новца из Рујковца. Посебност тог налаза чини велики број опсеченог новца 3. и 4. века, као и оловних плочица, који су, у недостатку регуларних емисија минима, били у оптицају у 5. веку. Нарочито су значајни налази новца царева Маркијана и Лава I, који сведоче о наставку циркулације бронзаног новца на простору средишњих провинција Балканског полуострва током друге половине 5. века, након хунских разарања.⁷¹

Античке теме биле су заступљене и у наредном броју зборника. Ј. Пешић је објавила случајан налаз керамичког калупа са представом Аполона и Марсије из села Мале Копашнице, са локације Каменитица.⁷² Реч је о јединственом налазу који је указао на постојање радионица, што је било потврђено 2014. године, током заштитних ископавања на овом локалитету, када је откривен занатски центар с већим бројем пећи,

⁶⁷ Уп. В. Иванишевић, И. Бугарски, А. Стаменковић, Нова сазнања о урбанизму Царичиног града. Примена савремених метода проспекције и детекције, *Старинар* LXVI/2016, 143–160.

⁶⁸ Огњевић 2009.

⁶⁹ Ivanišević 2016, 124, fig. 8. У граду је постојала и радионица за израду предмета од рога: N. Marković, S. Stamenković, Antler workshop in Caričin Grad (Justiniana Prima): reconstruction of the technological process, in: *Close to the bone: current studies in bone technologies*, ed. S. Vitezović, Belgrade 2016, 218–225.

⁷⁰ Пешић 2010; в. нап. 5, 6.

⁷¹ Иванишевић, Стаменковић 2010. Чланак представља проширену верзију рада прочитаног на 14. Међународном нумизматичком конгресу 2009. године у Глазгову, објављеног у актима скупа: V. Ivanišević, S. Stamenković, New Data on Monetary Circulation in Northern Illyricum in the Fifth Century, in: *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress I, Glasgow 2009*, ed. N. Holmes, Glasgow 2011, 757–763.

⁷² Пешић 2011.

калупа и грнчарских алатки.⁷³ Рад С. Стаменковић, *Милутин Гарашанин и изучавање античког наслеђа Лесковачке котлине*, посвећен је историјату истраживања. Објављене су белешке једног од најистакнутијих српских археолога, сачуване у документацији Археолошког института, које потичу са рекогносцирања 1951. године. Стручни обилазак терена вршен је ради прикупљања грађе за необјављену *Историју Лесковца и околине*. Том приликом било је забележено 36 античких локалитета, највећим делом уз Јужну Мораву, а затим уз њене притоке – Пусту реку, Јабланицу, Ветерницу и Власину.⁷⁴

У истој, педесет првој свесци објављен је прегледни рад В. Иванишевића посвећен стогодишњици ископавања Царичиног града, у којем је дат историјат истраживања, публиковања грађе и преглед изложби организованих у земљи и иностранству у циљу популаризације тог изузетног споменика рановизантијске цивилизације.⁷⁵ Посебно су издвојене изложбе у Бечу 2004. и у Бону 2010. године (*Byzanz: Pracht und Alltag*) у организацији Фалка Даима. На тим изложбама биле су приказане 3D реконструкције града, а у Бону и археолошки налази.⁷⁶

Наредне године, у оквиру објављивања грађе из збирки Народног музеја у Лесковцу, В. Иванишевић објавио први сигилографски рад у *Лесковачком зборнику*.⁷⁷ Аутор је приказао печат Константина митрополита Драча, нађен 1954. године на Хисару. Реч је о трећем познатом примерку печата Константина, митрополита Драча, у целости сачуваној були. Прва два печата, фрагментована и знатно оштећена, објавио је В. Лоран 1972. године у свом *Корпусу печата Византијског царства*. Они се са резервом приписују Константину Кавасили, знаменитој личности која се касније успела на трон Охридске архиепископије и која је, убрзо након смрти, била проглашена за свеца.⁷⁸

За разлику од ранијих бројева зборника у којима су објављивани извештаји са ископавања, у новијим свескама резултати истраживања

⁷³ В. Иванишевић, С. Стаменковић, С. Јовић, Римско насеље и занатски центар у Малој Копашници, у: *Археолошка истраживања на Аутопуту Е75 (2011–2014)*, ур. С. Перић, А. Булатовић, Београд 2016, 59–63, сл. 7–10.

⁷⁴ Стаменковић 2011.

⁷⁵ Иванишевић 2011; в. нап 14.

⁷⁶ *Byzanz, Pracht und Alltag. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, Bonn, 26. Februar bis 13. Juni 2010* (Ausstellungskatalog), Bonn – München 2010, 180–196.

⁷⁷ Иванишевић 2012.

⁷⁸ V. Laurent, *Le Corpus des sceaux de l'Empire byzantin* V/3, Paris 1972, 124–125, no. 1777; J. Nesbitt, N. Oikonomides (eds), *Catalogue of the Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art 1. Italy, North of the Balkans, North of the Black Sea*, Washington D.C. 1991, 45–46, no. 12.16; G. Zacos, *Byzantine Lead Seals II*, Berne 1984, 36, no. 774.

Царичиног града приказују се углавном у студијама случаја. В. Иванишевић и С. Стаменковић су у педесет трећој свесци описали разградњу потковичасте куле на јужном бедуу Акропоља и изградњу мањег објекта у сухозиду на њеним темељима. Узроке разградње треба тражити у урушавању куле која је делом, као и бедем и део степеништа, била на шуту. Исту судбину доживео је и источни степенишни прилаз, који је био разграђен, а чији се негатив јасно прати у основи истражене сонде, као и на унутрашњем лицу јужног бедема. Објављени су и важни комади камене пластике, откривени у улазу у некадашњу кулу. Реч је о четири уломка стуба од камена, познатог као „зелени тесалски камен“ у античким изворима или *verde antico* код савремених аутора, којег одликује вишебојност – од основне зелене до беле и црне боје. Откривени уломци највероватније су припадали деловима богато украшеног циборијума катедралне цркве.⁷⁹ Напоменимо да је Св. Софија у Константинопољу богато декорисана зеленим тесалским каменом.

У истом броју И. Бугарски је представио *Нов налаз византијске узенгије из Рујковца*. Аутор је, поред објављивања четврте узенгије са овог локалитета, дао анализу распрострањености тих важних делова коњаничке опреме на Балкану. Рујковачки налази подупрли су утисак да су узенгије мађарског типа биле прављене и у другим центрима, о чему такође сведоче налази са ширег подручја Балканског полуострва, нарочито из Македоније и Бугарске. Сматра да је неупитна локална производња налаза из Стрежева у Македонији, а врло вероватно и рујковачких, као и обнова ковачког заната, што се доводи у везу са војском и ставља у историјски контекст сукоба између Бугарске и Византије током друге половине 10. и прве половине 11. века. Наглашен је значај ширења утицаја Византије после смрти цара Симеона 927. године и њеног коначног запоседања ових области након победе цара Василија II над Самуилом 1014. године. На основу изложене анализе, изнета је претпоставка да су рујковачке и стрежевске узенгије византијског порекла.⁸⁰ У чланку И. М. Бецића, *Радови Сергија Димитријевића на пољу српске средњовековне нумизматике*, даје се краatak приказ његовог рада, као и преглед његових радова према хронолошком следу објављивања.⁸¹

⁷⁹ Иванишевић, Стаменковић 2013.

⁸⁰ Бугарски 2013; cf. V. Ivanišević, I. Bugarski, Les étriers byzantins: la documentation du Balkan central, dans: *Le cheval dans les sociétés antiques et médiévales. Actes des Journées d'étude internationales organisées par l'UMR 7044 (Etude des civilisations de l'Antiquité), Strasbourg, 6–7 novembre 2009*, dir. S. Lazaris, Turnhout 2012, 135–142, 272–277; И. Бугарски, В. Иванишевић, Раносредњовековна остава гвоздених предмета из Рујковца и слични налази са подручја централног Балкана, *Старинар* LXIII/2013, 131–152.

⁸¹ Бецић 2013.

Уз споменути прилог Т. Огњевић,⁸² у педесет четвртом броју дат је приказ случајних налаза рановизантијског новца из Источног подграђа Царичиног града. Реч је о скупини од 19 бронзаних новчића, кованих у распону од владе цара Анастасија I до Јустина II.⁸³ На основу анализе садржаја и заступљених емисија, В. Иванишевић је претпоставио да део новца представља скупни налаз, који по саставу и хронологији наликује на четири раније откривене оставе новца из Царичиног града, које је В. Поповић довео у везу с непознатим нападом Словена из 570/571. године.⁸⁴ Аутор је концентрацију емисија Јустина II протумачио монетарним факторима, у светлу велике продукције солунске ковнице у раздобљу од 568. до 570. године. Остављена је могућност да су наведене оставе, уз скупни налаз из Источног подграђа, биле похрањене и нешто касније, 574. године, као последица аварског преласка Дунава крајем 573. или почетком 574. и победе над Тиберијем и ослабљеном византијском војском.

Након две године паузе, теме из археологије су поново нашле своје место у *Лесковачком зборнику*. Ј. Пешић је дала приказ античких култова у лесковачком крају кроз преглед камених епиграфских споменика посвећених Јупитеру, Либеру, Херкулу и Омфали. Приказани су и предмети са представама Јуноне, Подунавских коњаника, Минерве, Аполона, Пана и Јупитера. Рад чине одељци о досадашњим истраживањима, процесу романизације на простору Лесковачке котлине, дедикантима, римској митологији, као и опширан каталог епиграфских споменика и осталих налаза.⁸⁵ У наредној, педесет осмој свесци зборника Пешић је дала преглед појединачних налаза римског новца од 1. до 5. века. У уводном делу чланка приказана је збирка римског новца Народног музеја у Лесковцу, као и публиковане грађе. Објављено је 45 монета, при чему већина припада емисијама 3. и 4. века. Нарочито су битни подаци о местима налаза, који указују на распрострањавање античких локалитета и датовање римских насеља и утрђења на простору Лесковачке котлине.⁸⁶ У последњој свесци И. Љубомировић је сажето представила античко културно наслеђе Ниша кроз приказ положаја и улоге града у Римском царству, као и даљи развој након реформи спроведених током и после тетрархије. Дат је кратак опис и оцена значаја откривених споменика, епиграфске грађе и, посебно, некропола и гробница истакнутих покојника са фрескама.⁸⁷

⁸² В. нап. 59.

⁸³ Иванишевић 2014.

⁸⁴ V. Popović, Une invasion slave sous Justin II inconnue des sources écrites, *Numizmatičar* 4, 1981, 111–126.

⁸⁵ Пешић 2017; в. нап. 8.

⁸⁶ Пешић 2018. Преглед налаза новца дат је код Stamenković 2013, 89–94.

⁸⁷ Љубомировић 2019.

Кад је реч о нешто познијем наслеђу и рановизантијској метрополи, у педесет седмом броју представљен је *Програм нових истраживања Царичиног града*. У прилогу В. Иванишевића и И. Бугарског приказани су радови који се изводе у сарадњи Археолошког института из Београда, француског Националног центра за научна истраживања и Римско-германског музеја у Мајнцу, у које су укључени бројни истраживачи из низа институција.⁸⁸ Изложени су резултати интердисциплинарних истраживања северног платоа Горњег града. Ископавања су вршена уз примену опсежних археопедолошких, археоботаничких и археозоолошких анализа.⁸⁹ Уз то, представљени су резултати археолошке детекције и проспекције, као и рекогносцирања. Посебно су наглашени резултати лидарских скенирања Царичиног града, Секицола и Радиновца, као и георадарских снимања у граду, предграђима и ближој околини.⁹⁰ Програм обухвата и циљана рекогносцирања која се изводе ради испитивања ресурса, а нарочито рударства, као и геолошка микрорекогносцирања околине у циљу утврђивања степена дефорестације приликом подизања рановизантијског града.⁹¹ На крају је споменута јединствена ГИС (географско-информациони систем) платформа израђена за Царичин град и област Лесковачке котлине, у коју су унети и сви подаци прикупљени током наведених истраживања.⁹²

У педесет осмој свесци зборника објављена су два стаклена тега, нађена приликом истраживања насеља у Доњем граду. Први тег је служио за мерење тежине од шест номизми/солида (?), а други једне номизме. Аутори су претпоставили да су стаклени тегови из Царичиног града служили за мерење лаких солида, имајући у виду њихову смањену тежину, али и значајну циркулацију таквих златника на простору Северног Илирика у последњој четвртини 6. и почетком 7. века. На основу налаза новца цара Маврикија, стаклени тегови из Царичиног града датовани су управо у назначени период.⁹³ Напослетку, у претходној, педесет деветој свесци,

⁸⁸ Иванишевић, Бугарски 2017. Cf. J. J. Birk, I. Bugarski, S. Fiedler, V. Ivanišević, H. Kroll, N. Marković, A. Reuter, C. Röhl, R. Schreg, A. Stamenković, S. Stamenković, M. Steinborn, An imperial town in a time of transition. Life, environment, and decline of early Byzantine Caričin Grad. in: *3rd International landscape archaeology conference, LAC 2014 proceedings*, [S.l.], p. 11, oct. 2016. Open access initiative supported by the University Library, Vrije Universiteit Amsterdam; R. Schreg, J. Birk, S. Fiedler, H. Kroll, N. Marković, A.E. Reuter, C. Röhl, M. Steinborn, Wirtschaftliche Ressourcen und soziales Kapital. Gründung und Unterhalt der Kaiserstadt Iustiniana Prima, *Mitteilungen der Deutschen Gesellschaft für Archäologie des Mittelalters und der Neuzeit* 29, 2016, 9–20.

⁸⁹ В. нап. 95, 96.

⁹⁰ Иванишевић, Бугарски, Стаменковић 2016; Ivanišević, Bugarski, Stamenković 2019.

⁹¹ Bugarski, Dotterweich, Ivanišević, Maass, Röhl, Schreg, Stamenković, Yalçın 2018; Bugarski, Heinz, Ivanišević, Maas, Röhl, Schreg, Stamenković, Zdravković 2019.

⁹² Иванишевић, Бугарски, Стаменковић 2018.

⁹³ Иванишевић, Јовановић 2018.

објављено је неколико радова везаних за античко и средњовековно наслеђе. У жижи су и даље прилози који прате истраживања Царичиног града. В. Иванишевић и И. Бугарски објавили су нов налаз дела царске статуе, нешто веће од природне величине, који представља горњи део оклопа левог рамена. У раду су приказани и ранији налази уломака бронзаних статуа из Царичиног града. Указано је на њихову изузетну важност, будући да су у 6. веку одговарајуће статуе подизане само за царе и чланове њихове породице, и то претежно у Константинопољу. Описани налази, поред других, потврђују велики значај Царичиног града и ове области. У том контексту посматран је и портрет царице из Балајнца, вероватно Еуфемije, жене цара Јустина I који је, као што је познато, такође потицао из овог краја.⁹⁴

У важном раду Н. Марковића, А. Е. Роетер и Ј. Ц. Бирка о истраживањима свакодневног живота у Царичином граду, први пут у Лесковачком зборнику објављени су резултати биоархеолошких испитивања. Пружен је опширан приказ археозоолошких и археоботаничких сведочанстава, као и исхода анализа концентрација елемената и биомаркера у земљишту. Резултати тих истраживања указали су на важност интердисциплинарних изучавања, која дају важне податке о узгајању животиња и култивацији биљака и њиховој економској експлоатацији, која је, у случају Царичиног града, а нарочито током друге половине 6. века, била ограничена првенствено на простор града и његову непосредну околину. Налази егзотичних врста животиња – камила, дунавских и медитеранских риба, љуштура медитеранских пужева – и остатака маслина и смокава указују на трговачке везе са удаљеним провинцијама Царства.⁹⁵ Та битна сазнања су, попут других резултата интердисциплинарних истраживања Царичиног града, приказана и у иностранству.⁹⁶

Кад је реч о новијим радовима из области средњовековне археологије, С. Митић је у педесет седмој свесци представио део оружја из збирки музеја у Нишу и Лесковцу. „Компаративни приказ“ обухвата налазе топуза, буздована и врхова стрела. Таква концепција рада није јасна, будући да је реч о сасвим уобичајеним и веома распрострањеним групама налаза, које нису особене само за југ данашње Србије. При том, тробридне стреле (ауторов тип II) не припадају средњем веку већ рановизантијском периоду, а немамо података да су биле, као што је претпостављено, у употреби током целог раног средњег века, барем не на овом простору.⁹⁷

⁹⁴ Иванишевић, Бугарски 2019.

⁹⁵ Марковић, Роетер, Бирк 2019.

⁹⁶ E.g. N. Baron, A. E. Reuter, N. Marković, Rethinking ruralization in terms of resilience: Subsistence strategies in sixth-century Caričin Grad in the light of plant and animal bone finds, *Quaternary International* XXX, 2018, 1–17.

⁹⁷ Митић 2017.

Конечно, педесет девета свеска садржи и опширан и садржајан чланак С. Јовић, Ј. Пешић и Т. Чершкова о средњовековној некрополи у селу Газдару. У раду су дати познати подаци о локалитету Црква Св. Пантелејмона, познатом и као Црква Св. Петке, те географски положај, историјат истраживања, излагање о старинама у Газдару и околним селима, цркви из 15. века, каталог гробова и, напослетку, анализа погребних обичаја и начина уповавања, као и приказ археолошког материјала.⁹⁸ На основу нумизматичких и археолошких налаза на некрополи су утврђена два хоризонта, старији из времена 12–13. века и млађи из 14–15. столећа. С друге стране, црква је на основу откривених натписа и типологије датована у 15. век. С обзиром да је потврђен старији хоризонт сахрањивања, могло би се очекивати и постојање старије богомоље на овом простору, што није било могуће утврдити јер је велики део цркве био уништен приликом радова 2017. године. Налаз новца Јакова указивао би на датовање цркве у 14. век; остаје отворено питање о постојању сакралног објекта у 12–13. столећу.

* * *

Шездесетој свесци *Лесковачког зборника* приложили смо анализу заступљености античких и средњовековних тема у тој серији, која је обухватила укупно 71 чланак. У просеку је, дакле, свака свеска садржала рад из те области. Кад узмемо у обзир да су у часопису биле расправљане и праисторијске теме, долазимо до закључка да је у лесковачком музеју археологија била присутна од самог оснивања и током свих шест деценија – истина, макар кад су у питању антички и средњовековни период, наша струка је била слабије заступљена током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века (графикон 1). Не можемо да судимо, нарочито са ове временске дистанце, да ли је разлог лежао у окренутости редакције другим историјским периодима или пак избору самих аутора. У многим случајевима, динамику објављивања радова наше теме свакако је условио и темпо истраживања, а као важне замајце већ смо споменули конференције које су се одржавале, и још увек се одржавају, у Народном музеју у Лесковцу.

Античко, рановизантијско и средњовековно наслеђе било је равномерно заступљено (графикон 2). Упутно је, међутим, обратити пажњу на број радова о појединим локалитетима. Целовити радови или њихови важни делови посвећивани су, углавном, најбитнијим налазиштима у лесковачком крају. Без обзира на то да ли је реч о хроникама ископавања или публикавању налаза материјалне културе са појединих локалитета, о Малој Копашници је писано у пет наврата, наслеђе Леца је представљало окосницу три прилога, колико је било посвећено и вишеслојним локалитетима Хисар и

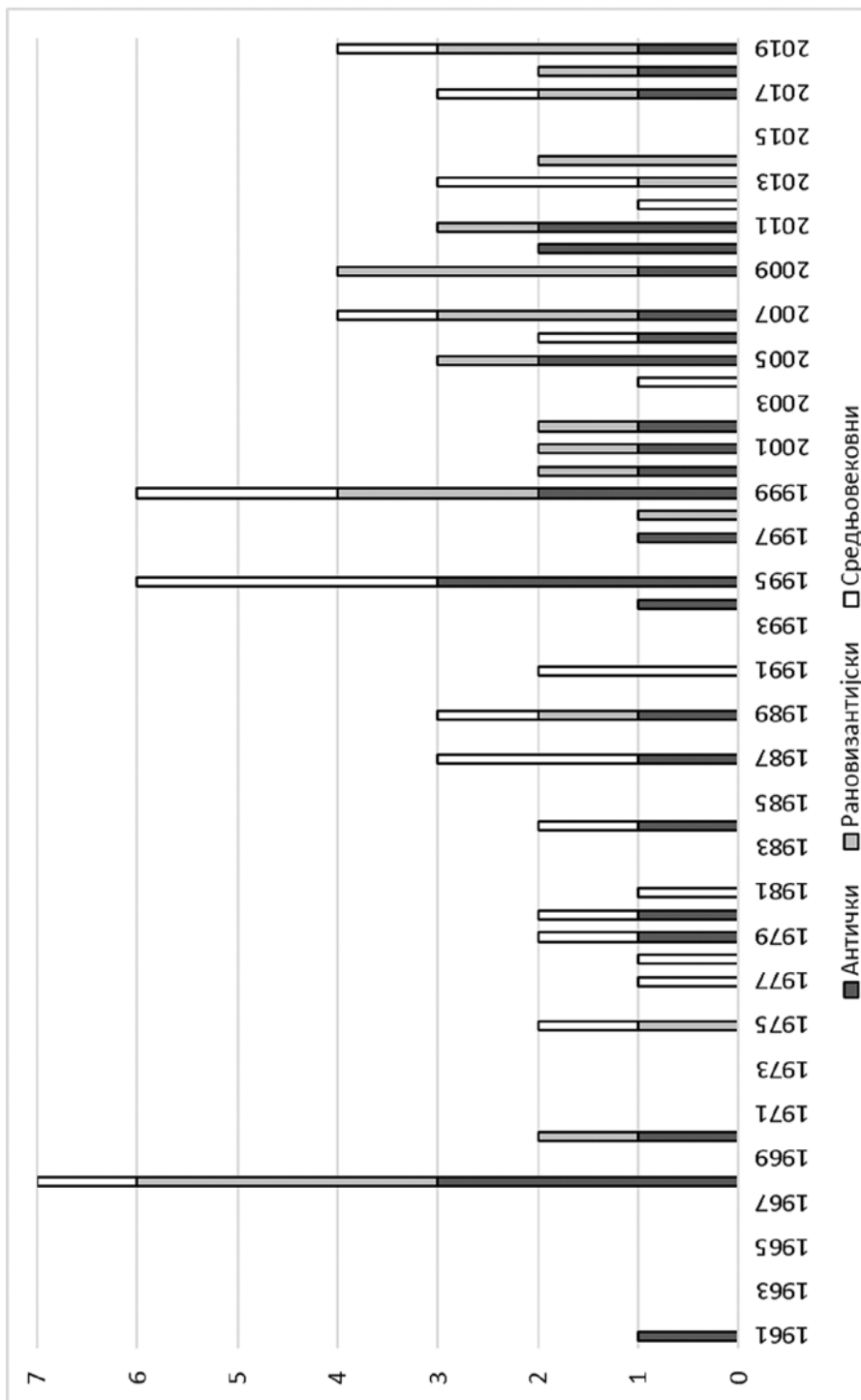
⁹⁸ Јовић, Пешић, Чершков 2019.

Скобаљић-град. Планина Радан се, као могућа локација рановизантијског утврђења и важно извориште сировина такође спомиње у три чланка, док су рујковачки налази из времена касне антике, односно раног средњег века, представљали тему два прилога.⁹⁹ Царичин град је пак заступљен у 22 рада, што је последица не само изузетног значаја тог налазишта, већ и вишедеценијских истраживања (графикон 3).

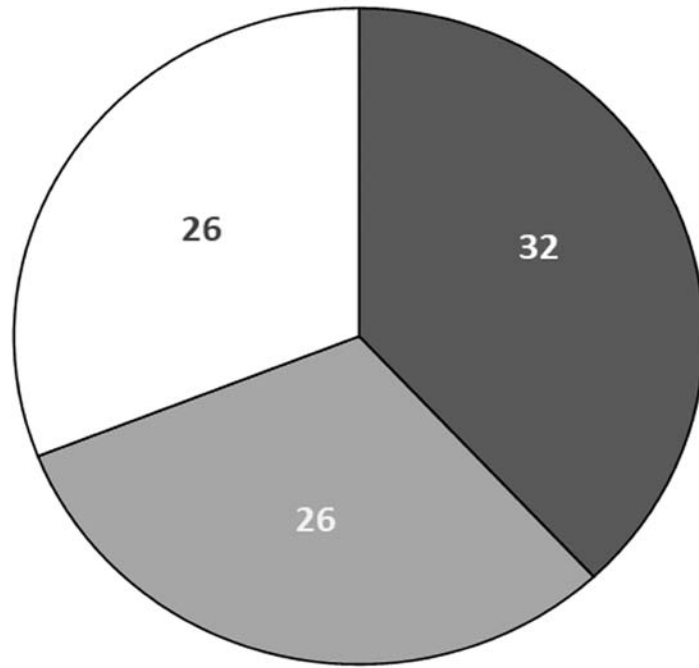
Поред многих текстова који су пратили археолошка ископавања локалитета и публиковали истражена гробља или споменике – било из угла историје архитектуре и уметности или, у једном случају, конзервације, односно студија урбанизма или из биоархеолошке перспективе – бројни прилози су посвећени појединачним предметима материјалне културе или групама налаза. То се превасходно односи на студије накита, али и на четири прилога из области епиграфике, шест нумизматичких и један из поља сигилографије. Теренска археологија заступљена је и кроз седам извештаја са рекогносцирања. Уз бројније извештаје са ископавања, нарочито се истичу радови у којима се анализира културна стратиграфија налазишта, њихов урбанизам или проблеми историјске интерпретације. Пет чланака односи се на историјат истраживања. Сасвим природно, три су посвећена С. Димитријевићу, који је на много начина задужио музеј у Лесковцу, један активностима М. Гарашанина, а последњи столетном току ископавања Царичиног града. Још од осме свеске зборника публикују се проблемски радови о том налазишту, а у најновије време и чланци који објашњавају сложене текуће програме истраживања. Наравно, у нашем прегледу смо се дотакли и радова из области историје и историје уметности.

Иако дуго посвећени истраживањима овог краја, листајући све свеске *Лесковачког зборника* – а у данашњој науци се ретко приступа таквом послу изузев у сличним пригодама – долазили смо до неких „открића“ која ће усмерити део будућих активности: тиме је наше задовољство још веће. Закључна оцена могла би се састојати у томе да смо прегледали збирку разнородних прилога различитог квалитета, која је неке проблеме добро осветлила а неке тек „загребала“ – богатство археолошког наслеђа лесковачког краја је толико да се наша тема неће исцрпити за још 60 или 120 година. Античка и средњовековна археологија била је достојно

⁹⁹ Постоји недоумица око именовања те утврде. Наиме, у првим делима она је лоцирана у Радиновцу, док према данашњем катастру фортификација припада Рујковцу, а подграђе Радиновцу (ур. Stamenković 2013, 29–31, kat. br. 43, 202). Стога је утврђење било лоцирано у Рујковцу још на неколико места, укључујући и оба рада у *Лесковачком зборнику* (Иванишевић, Стаменковић 2010; Бугарски 2013), да би се напослетку водило као Рујковац/Радиновац (Ivanišević, Bugarski, Stamenković 2019). Иако сматрамо да би ову недоумицу ипак требало разрешити у складу са првим именовањем налазишта (Bugarski, Heinz, Ivanišević, Maas, Röhl, Schreg, Stamenković, Zdravković 2019, нар. 3), предметни текстови налажу да се још овом приликом користи топоним Рујковац.

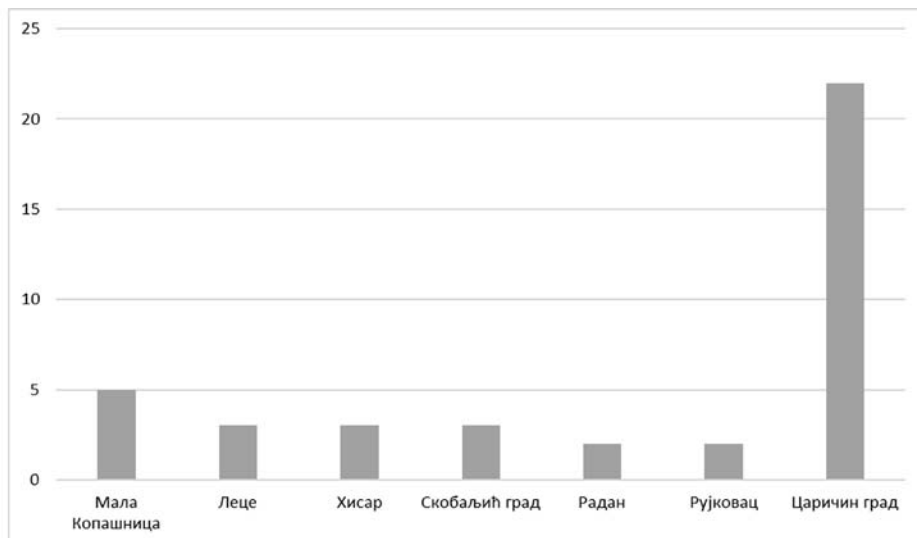

Графикон 1: Број чланака према периодима и годинама

■ Антички ■ Рановизантијски □ Средњовековни

Графикон 2: Број чланака према периодима

Графикон 3: Број радова о појединим локалитетима

заступљена у *Лесковачком зборнику*, уз анализе којих су се подухватили делатници на другим пољима. Иако зборник није (претежно) археолошки часопис, нема сумње да ће, на општу ползу, и у будућности објављивати радове овом приликом представљене тематике.

Прилог 1. Библиографија радова посвећених античким и средњовековним темама у *Лесковачком зборнику*

Бавант, Иванишевић 1998 – Б. Бавант, В. Иванишевић, Царичин град: Истраживања у 1997. години, *Лесковачки зборник XXXVIII*, 1998, 419–425.

Бавант, Иванишевић 1999 – Б. Бавант, В. Иванишевић, Царичин град: Истраживања у 1998. години, *Лесковачки зборник XXXIX*, 1999, 489–496.

Бавант, Иванишевић 2000 – Б. Бавант, В. Иванишевић, Царичин град: Истраживања у 1999. години, *Лесковачки зборник XL*, 2000, 335–340.

Бавант, Иванишевић 2002 – Б. Бавант, В. Иванишевић, Царичин град: Истраживања у 2000. години, *Лесковачки зборник XLII*, 2002, 55–68.

Бавант, Иванишевић 2005 – Б. Бавант, В. Иванишевић, Царичин град – Преглед истраживања од 1998. до 2003, *Лесковачки зборник XLV*, 2005, 23–36.

Баван, Иванишевић 2009 – Б. Баван, В. Иванишевић, Царичин град – преглед истраживања 2007. и 2008. године, *Лесковачки зборник XLIX*, 2009, 247–258.

Бецић 2013 – И. Бецић, Радови Сергија Димитријевића на пољу српске средњовековне нумизматике, *Лесковачки зборник LIII*, 2013, 49–64.

Богдановић, Јоцић, Поповић 1995 – И. Богдановић, М. Јоцић, П. Поповић, Истраживања вишеслојног налазишта Хисар у Лесковцу, *Лесковачки зборник XXXV*, 1995, 13–16.

Бугарски 2013 – И. Бугарски, Нов налаз византијске узенгије из Рујковца, *Лесковачки зборник LIII*, 2013, 33–48.

Васић, Симић 1989 – Ч. Васић, З. Симић, Црква светог Илије у Сијаринској Бањи, *Лесковачки зборник XXIX*, 1989, 39–45.

Гугољ 1999 – Б. Гугољ, Капители Царичиног града, *Лесковачки зборник XXXIX*, 1999, 61–66.

Душанић 1961 – С. Душанић, Из нумизматичке збирке Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник I*, 1961, 93–100.

Ђорђевић 1995 – И. Ђорђевић, Монограм Дмитар у Љуботену, *Лесковачки зборник XXXV*, 1995, 5–12.

Ерцеговић-Павловић 1987 – С. Ерцеговић-Павловић, Резултати рекогносцирања археолошких локалитета и споменика културе лесковачког подручја, *Лесковачки зборник XXVII*, 1987, 69–70.

Ерцеговић-Павловић, Костић 1977 – С. Ерцеговић-Павловић, Д. Костић, Рекогносцирање археолошких локалитета средњовековног обиљежја у околини Лесковца, *Лесковачки зборник* XVII, 1977, 353–358.

Ерцеговић-Павловић, Костић 1978 – С. Ерцеговић-Павловић, Д. Костић, Рекогносцирање археолошких локалитета средњовековног обиљежја у околини Лесковца, *Лесковачки зборник* XVIII, 1978, 367–369.

Зотовић Љ. 1968 – Љ. Зотовић, Некрополе спаљених покојника на територији Горње Мезије, *Лесковачки зборник* VIII, 1968, 19–30.

Зотовић Љ. 1970 – Љ. Зотовић, Промене у формама сахрањивања забележене на територији Југославије у времену од I до VI века, *Лесковачки зборник* X, 1970, 19–24.

Зотовић Р. 1997 – Р. Зотовић, Прстен са представом Пана из збирке Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник* XXXVII, 1997, 23–27.

Зотовић Р. 1999 – Р. Зотовић, Трагови насељености на подручју Лесковачког краја у периоду антике, *Лесковачки зборник* XXXIX, 1999, 41–46.

Иванишевић 2011 – В. Иванишевић, У сусрет стогодишњици истраживања Царичиног града, *Лесковачки зборник* LI, 2011, 353–365.

Иванишевић 2012 – В. Иванишевић, Печат Константина митрополита Драча из збирке Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник* LII, 2012, 7–12.

Иванишевић 2014 – В. Иванишевић, Налази новца из Источног подграђа Царичиног града, *Лесковачки зборник* LIV, 2014, 41–52.

Иванишевић, Бугарски 2017 – В. Иванишевић, И. Бугарски, Програм нових истраживања Царичиног града, *Лесковачки зборник* LVII, 2017, 51–62.

Иванишевић, Бугарски 2019 – В. Иванишевић, И. Бугарски, Нов налаз дела царске статуе из Царичиног града – Јустинијане Приме, *Лесковачки зборник* LIX, 2019, 9–19.

Иванишевић, Јовановић 2018 – В. Иванишевић, С. Јовановић, Стаклени тегови са Царичиног града (Justiniana Prima), *Лесковачки зборник* LVIII, 2018, 43–53.

Иванишевић, Стаменковић 2010 – В. Иванишевић, С. Стаменковић, Налази новца 5. века из Рујковца, *Лесковачки зборник* L, 2010, 59–84.

Иванишевић, Стаменковић 2013 – В. Иванишевић, С. Стаменковић, Разгардња фортификације Акропоља Царичиног града, *Лесковачки зборник* LIII, 2013, 21–31.

Јанковић 1991 – Ђ. Јанковић, Улога и значај града Николе Скобаљића у средњем веку, *Лесковачки зборник* XXXI, 1991, 39–43.

Јовић 2002 – С. Јовић, Антички споменици у Лапидаријуму Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник* XLII, 2002, 33–54

Јовић 2004 – С. Јовић, Средњовековно прстење из збирке Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник XLIV*, 2004, 47–63.

Јовић, Пешић, Чершков 2019 – С. Јовић, Ј. Пешић, Т. Чершков, Средњовековна некропола у селу Газдаре, *Лесковачки зборник LIX*, 2019, 83–148.

Јоцић 1989 – М. Јоцић, Археолошко налазиште у Бојнику, *Лесковачки зборник XXIX*, 1989, 289–295.

Јоцић 1991 – М. Јоцић, Резултати истраживања Скобаљић града, *Лесковачки зборник XXXI*, 1991, 45–53.

Јоцић 1994 – М. Јоцић, Из нумизматичке збирке Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник XXXIV*, 1994, 197–201.

Јоцић 1999 – М. Јоцић, Резултати рекогносцирања Горње Јабланице, *Лесковачки зборник XXXIX*, 1999, 47–60.

Јоцић 2000 – М. Јоцић, Случајни налази у Лесковачком крају, *Лесковачки зборник XL*, 2000, 303–321.

Јоцић 2005 – М. Јоцић, Из археолошке заоставштине Сергија Димитријевића, *Лесковачки зборник XLV*, 2005, 183–200.

Јоцић, Јанковић 1987 – М. Јоцић, Ђ. Јанковић, Резултати истраживања на средњовековном утврђењу Скобаљић града, *Лесковачки зборник XXVII*, 1987, 61–68.

Љубинковић 1968 – Р. Љубинковић, Један средњовековни покушај убикације Јустинијане Приме, *Лесковачки зборник VIII*, 1968, 45–49.

Љубомировић 2019 – И. Љубомировић, Античко културно наслеђе Ниша, *Лесковачки зборник LIX*, 2019, 63–71.

Мано-Зиси 1968 – Ђ. Мано-Зиси, Проблеми Царичиног Града, *Лесковачки зборник VIII*, 1968, 31–38.

Марковић, Роетер, Бирк 2019 – Н. Марковић, А. Е. Роетер, Ј. Џ. Бирк, Биоархеолошка истраживања свакодневног живота у Царичином граду (Justiniana Prima), *Лесковачки зборник LIX*, 2019, 21–44.

Милинковић 2009 – М. Милинковић, Прилог питању убикације Јустинијане Приме, *Лесковачки зборник XLIX*, 2009, 239–246.

Митић 2017 – С. Митић, Компаративни приказ средњовековног наоружања из Народног музеја Ниша и Лесковца, *Лесковачки зборник LVII*, 2017, 351–364.

Огњевић 2007 – Т. Огњевић, Иконографија и симболизам подног мозаика главног брода Јужне базилике у Царичином граду, *Лесковачки зборник XLVII*, 2007, 49–72.

Огњевић 2009 – Т. Огњевић, Христ исцељује крвоточиву жену – Иконографска анализа представе са дуборезане плоче од слоноваче из Царичиног града (Justiniana Prima), *Лесковачки зборник XLIX*, 2009, 259–278.

Огњевић 2014 – Т. Огњевић, Употреба памћења – Античке слике тријумфа у палеохришћанској уметности на тлу Србије (Венатори са подног мозаика Јужне базилике у Царичином граду – Iustiniana Prima), *Лесковачки зборник LIV*, 2014, 29–40.

Павловић, Костић 1979 – С. Павловић, Д. Костић, Рекогносцирање и сондирање локалитета Горње Јабланице, Пусте Реке, Поречја и Заплања, *Лесковачки зборник 1979*, XIX, 349–352.

Павловић, Костић 1980 – С. Павловић, Д. Костић, Рекогносцирање лесковачког подручја, *Лесковачки зборник XX*, 1980, 359–360.

Павловић, Костић 1984 – С. Павловић, Д. Костић, Рекогносцирање археолошких локалитета лесковачког подручја, *Лесковачки зборник XXIV*, 1984, 513–515.

Петровић В. 2006 – В. Петровић, Римски пут *Naissus – Lissus*, *Лесковачки зборник XLVI*, 2006, 17–38.

Петровић Н. 1968 – Н. Петровић, Урбанистички план Царичиног Града, *Лесковачки зборник VIII*, 1968, 39–43.

Петровић Н. 1970 – Н. Петровић, Методи конзервације архитектонских објеката на Царичином Граду, *Лесковачки зборник X*, 1970, 25–28.

Петровић П. 1968 – П. Петровић, Из епиграфске збирке лесковачког музеја: споменици Херкуловог култа у Г. Мезији, *Лесковачки зборник VIII*, 1968, 51–57.

Пешић 1995 – Ј. Пешић, Златни накит из римске некрополе у Малој Копашници, *Лесковачки зборник XXXV*, 1995, 25–38.

Пешић 2005 – Ј. Пешић, Грнчарија са некрополе у Малој Копашници: ископавања 1960–1964, *Лесковачки зборник XLV*, 2005, 37–83.

Пешић 2010 – Ј. Пешић, Некропола спаљених покојника у Малој Копашници, *Лесковачки зборник L*, 2010, 45–58.

Пешић 2011 – Ј. Пешић, Керамички калуп са представом Аполона и Марсије, *Лесковачки зборник LI*, 2011, 39–52.

Пешић 2017 – Ј. Пешић, Антички култови у лесковачком крају, *Лесковачки зборник LVII*, 2017, 23–49.

Пешић 2018 – Ј. Пешић, Из нумизматичке збирке Народног музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник LVIII*, 2018, 23–42.

Пешић, Јовић 2006 – Ј. Пешић, С. Јовић, Археолошка истраживања некрополе на локалитету “Тапан” у Печењевцу, *Лесковачки зборник XLVI*, 2006, 41–92.

Пешић, Перић 2001 – Ј. Пешић, С. Перић, Сондажна ископавања на локалитету Кале у Грделици, *Лесковачки зборник XLI*, 2001, 271–285.

Спасић 1999 – Д. Спасић, Средњовековна Дубочица – *Богата и многољудна земља*, *Лесковачки зборник XXXIX*, 1999, 67–77.

Стаменковић 2009 – С. Стаменковић, Трагови античке привреде на простору Лесковачке котлине, *Лесковачки зборник XLIX*, 2009, 219–238.

Стаменковић 2011 – С. Стаменковић, Милутин Гарашанин и изучавање античког наслеђа Лесковачке котлине (О белешакама са рекогносцирања М. Гарашанина из 1951. године), *Лесковачки зборник* LI, 2011, 67–76.

Стевовић 1995 – И. Стевовић, Неистражени споменици у околини Бојника, *Лесковачки зборник* XXXV, 1995, 45–48.

Стојић, Пешић, Јовић 2007 – М. Стојић, Ј. Пешић, С. Јовић, Културна стратиграфија археолошког локалитета Хисар у Лесковцу, *Лесковачки зборник* XLVII, 2007, 29–40.

Трифуноски 1981 – Ј. Трифуноски, Црквене рушевине у Кумановској области, *Лесковачки зборник* XXI, 1981, 229–232.

Филиповић 1968 – М. Филиповић, Археологија и етнологија, *Лесковачки зборник* VIII, 1968, 5–8.

Цветковић 1975 – Н. Цветковић, Прилог Сергија Димитријевића археолошким истраживањ(им)а лесковачког краја, *Лесковачки зборник* XV, 1975, 285–293.

Summary:

Ivan Bugarski, Vujadin Ivanišević
ANTIQUAE AND MEDIAEVAL TOPICS IN LESKOVAČKI ZBORNIK
(THE ANNUAL OF THE NATIONAL MUSEUM LESKOVAC)

An overview is presented of the articles devoted to antique and mediaeval topics which have been published in the past fifty-nine volumes of the *Leskovački Zbornik*. A total of 71 works are analysed. The classical/Late Roman, Early Byzantine and mediaeval heritage has been evenly presented, while as many as twenty-two papers have resulted from the excavations at Caričin Grad (Justiniana Prima). We have surveyed a collection of various articles, different in quality; however, one may conclude that Roman, Early Byzantine and Mediaeval archaeology has been well presented in this journal, as well as the contributions from related fields. We also present the bibliography of articles from the *Leskovački Zbornik* discussed in our analysis.

Лесковачки зборник
књ. LX

Издаје
Народни музеј Лесковац

За издавача
Мира Ниношевић

Одговорни уредник
Верољуб Трајковић

Технички уредник, корице
мр Никола Марковић

Лектор
Живојин Тасић

Прелом
Владимир Тасић

Штампа: Sceroprint, Ниш

Тираж: 500 примерака

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

08

ЛЕСКОВАЧКИ зборник = Leskovački zbornik /
одговорни уредник Верољуб Трајковић. - 1961, 1-
. - Лесковац : Народни музеј, 1961- (Sceroprint,
Ниш). - 25 cm

Годишње.
ISSN 0459-1070 = Лесковачки зборник
COBISS.SR-ID 4022274